

**Матеріали Всеукраїнської
науково-практичної конференції**

ПОДІЛЬСЬКІ ЧИТАННЯ:

***Охорона довкілля, збереження біотичного та
ландшафтного різноманіття,
природнича освіта:
проблеми, перспективи, рішення***

***Присвячена 25-річчю кафедри екології та біологічної освіти
Хмельницького національного університету***

**м. Хмельницький
11-13 жовтня 2021 р.**

Хмельницький національний університет
Кам'янець-подільський національний університет імені Івана Огієнка
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
Національний лісотехнічний університет України
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
Рівненський державний гуманітарний університет
Хмельницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка
КВНЗ Вінницька академія неперервної освіти
Національний природний парк «Подільські Товтри»
Національний природний парк «Мале Полісся»
Всеукраїнська екологічна ліга
Західноукраїнське орнітологічне товариство
Товариство подільських природодослідників та природолюбів

ПОДІЛЬСЬКІ ЧИТАННЯ

**Охорона довкілля,
збереження біотичного та ландшафтного різноманіття,
природнича освіта: проблеми, перспективи, рішення**

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції

*Присвячена 25-річчю кафедри екології та біологічної освіти
Хмельницького національного університету*

11–13 жовтня 2021 р.

Хмельницький

УДК: 502/504:37(477.43)

П44

*Рекомендовано до друку науково-технічною радою
Хмельницького національного університету,
протокол № 9 від 1.11.2021*

Редакційна колегія:

Міронова Н. Г. – д-р с.-г. наук, доц.,
Хмельницький національний університет;

Білецька Г. А. – д-р пед. наук, доц.,
Хмельницький національний університет;

*Відповідальність за грамотність, правильність фактів і посилань
несуть автори статей*

П44 Подільські читання. Охорона довкілля, збереження біотичного та ландшафтного різноманіття, природнича освіта: проблеми, перспективи, рішення : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Присвячена 25-річчю кафедри екології та біологічної освіти Хмельницького національного університету (11–13 жовт. 2021 р., Хмельницький) / за заг. ред. Г. А. Білецької. Хмельницький : ХНУ, 2021. 311 с.

Подано матеріали, присвячені сучасним проблемам охорони довкілля, збереження біотичного та ландшафтного різноманіття, екологічної і природничої освіти. Адресовано науковцям, викладачам, учителям, аспірантам, студентам, усім, хто цікавиться екологічними проблемами.

УДК: 502/504:37(477.43)

© Автори статей, 2021

© ХНУ, оригінал-макет, 2021

2. Новицький В. В. Нормативне забезпечення мисливського господарства: штрихи до «розмитої» картини / В. В. Новицький // Полівання та риболовля. – 2017. – № 7(189). – С. 6.

3. Тимошук О. О. Ліси Хмельниччини / О. О. Тимошук, М. А. Зведенюк, В. В. Климчук. – Хмельницький, 2017. – 264 с.

4. Шевченко С. М. Біорізноманіття та чисельність мисливської фауни державного підприємства «Хмельницьке лісомисливське господарство» / С. М. Шевченко, Х. Г. Павлова // Екологічна безпека як основа сталого розвитку суспільства. Європейський досвід і перспективи // Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції. – Львів : ЛДУБЖД, 2021. – С. 142–144.

5. Боднаренко В. Д. Мисливське законодавство України / В. Д. Боднаренко, А. М. Дейнека, В. Р. Бурмас. – Львів : Сполом, 2005. – 336 с.

УДК615.3:581:582(477.43)

В. М. ШКАРУПА, Л. П. КАЗІМІРОВА

vskaruaa@gmail.com, L_kazimirova@ukr.net,
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

ОТРУЙНІ РОСЛИНИ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

В процесі еволюції рослини виробили численні захисні пристосування для хімічного захисту від поїдання, у тому числі накопичення їдких, в'язких речовин, отруйного молочного соку та кінцеві продукти свого метаболізму.

Отрути (лат. *Venenum*) – це речовини, здатні при дії на живий організм спричинити різке порушення нормальної його життєдіяльності: отруєння або смерть. Одними із найнебезпечніших отрут є речовини рослинного походження: алкалоїди, глікозиди, оксалати, ціаніди. Найчастіше в ролі отрут виступають саме алкалоїди (атропін, аконітин, коніїн, рицин, анізатин). Отруйні речовини можуть міститися у всій рослині загалом, або в різних її частинах: листках, квітках, плодах, насінинах, корі, кореневищах, коріннях, цибулинах, бульбах.

Отруйні рослини – рослини, в яких містяться токсини та хімічні речовини, які являють собою серйозний ризик виникнення хвороби, травми або смерті у людей чи тварин [1; 2; 3].

На сьогодні отруйні рослини групують на підставі таких ознак: ботанічна приналежність, характер дії, ступінь токсичності,

природа токсинів та їх хімічна специфіка, клінічна картина токсичної дії речовин, патоморфологічні й патоанатомічні зміни тощо.

Класифікація за характером дії на організм виділяє отруйні рослини, що уражають центральну нервову систему, серцево-судинну систему, дихальні шляхи, шлунково-кишковий тракт, печінку, сечовивідні шляхи, шкіру та слизову оболонку. Багато отруйних рослин викликають водночас токсичне ураження кількох органів чи систем організму [4; 5].

Багато отруйних рослин є цінними лікарськими рослинами і широко використовуються у фармакології, адже у них міститься велика кількість діючих речовин, які при правильному дозуванні стають цінною лікарською сировиною. З них виготовляють настої, відвари, мікстури, таблетки, мазі, екстракти, каплі [5].

Отруйні рослини використовують для лікування астми, ревматизму, захворювань шкіри, щитоподібної залози, шлункових захворювань, психічних розладів, невралгій, захворювань дихальних шляхів, головного болю, серцево-судинних захворювань, зубного болю тощо.

Рослинні отрути увійшли у криваві сторінки історії, зокрема Клеопатра отруїла свого брата настоянкою аконіту, Олександр Македонський був отруєний настоянкою наперстянки на вині. Катерині Медічі приписують отруєння половини королівської сім'ї беладоною.

Отруйні рослини стали невід'ємними частинами багатьох літературних творів, зокрема детективів. Романи Агати Крісті наповнені відомостями про різні рослинні отрути, які призводили до вбивств. В її творах використовувались отрути з беладони, болиголова, наперстянки.

Під час проходження навчально-польової практики з ботаніки, під час екскурсій у природно-заповідні території Хмельниччини, Ботанічний сад Хмельницького національного університету ми знайомимось з найпоширенішими отруйними рослинами нашого краю. У різних екотопах зростають жостір проносний (*Rhamnus cathartica* L.), крушина вільховидна (*Frangula alnus* Mill.), черемха звичайна (*Padus avium* Lam.); анемона жовтецева (*Anemone ranunculoides* L.), багно звичайне (*Ledum palustre* L.), барвінок малий (*Vinca minor* L.), блекота чорна (*Hyoscyamus niger* L.), болиголов плямистий (*Conium maculatum* L.), бузина трав'яниста (*Sambucus ebulus* L.), вербена лікарська (*Verbena officinalis* L.), дурман звичайний (*Datura stramonium* L.), конвалія звичайна

(*Convallaria majalis* L.), купина пахуча (*Polygonatum odoratum* (Mill.) Druce), паслін чорний (*Solarum nigra* L.), пижмо звичайне (*Tanacetum vulgare* L.), хвощ польовий (*Equisetum arvense* L.), цикута отруйна (*Cicuta virosa* L.), чистотіл звичайний (*Chelidonium majus* L.), щитник чоловічий (*Dryopteris filix-mas* (L.) Schott.) тощо [6; 7; 8].

Найнебезпечнішими є свіжі отруйні рослини. Після висушування, термічної обробки чи при силосуванні токсичні властивості рослин не втрачаються, лише зрідка зникають зовсім.

Найчастіше отруєння рослинами відбувається через споживання частин отруйних рослин, рідше отруєння може спричинити близьке знаходження до рослини або потрапляння соку чи пилюки на шкіру і слизові оболонки. Спричинити отруєння може навіть мед із отруйних рослин.

Частими причинами отруєнь стає самолікування та вживання різних відварів та лікувальних настоянок. Можливі також виробничі респіраторно-контактні отруєння працівників фармацевтичної, хімічної, деревообробної галузей промисловості при вирощуванні, збиранні, заготівлі й переробці рослинної сировини [9].

Важливим значенням для уникнення отруєння токсичними рослинами є профілактика, передусім пояснення населенню, а особливо дітям у дитячих дошкільних закладах і школах, шкоди від використання в їжу незнайомих рослин, виховання екологічної культури [10].

Використані джерела

1. Векірчик К. М. Отрути в рослинах / К. М. Векірчик // Отруйні лікарські рослини. Посібник-довідник. – Тернопіль : Навчальна книга, 1999. – 144 с.
2. Клозетова Л. Г. Різновидності речовин в рослинах / Л. Г. Клозетова / Отруйні рослини. – Київ : Радянська школа, 1984. – 37 с.
3. Мінарченко В. М. Класифікація рослинних отрут / В. М. Мінарченко / Лікарські судинні рослини України (медичне та ресурсне значення). – Київ : Фітосоціоцентр, 2005. – 324 с.
4. Мамчур Ф. І. Короткі відомості про діючі речовини лікарських рослин / Ф. І. Мамчур / Довідник з фітотерапії. – Київ : Здоров'я, 1986. – 4 с.
5. Протопопова В. В. Вещества в растениях / В. В. Протопопова / Синантропная флора Украины и пути ее развития. – Київ : Наукова думка, 1991. – 204 с.

6. Амосова К. М. Гострі отруєння (при отруєнні рослинами) / К. М. Амосова / Невідкладна медична допомога. – Київ : Медицина, 2006. – 607 с.

7. Єпішин А. В. Отруєння отруйними рослинами / А. В. Єпішина / Невідкладні стани у практиці терапевта і сімейного лікаря. – Тернопіль : ТДМУ, 2008. – 281 с.

8. Отруйні рослини, про які варто знати [Електронний ресурс] / Хмельницька державна адміністрація. – Режим доступу: <https://www.adm-km.gov.ua/?p=24474>.

9. Романенко О. В. Отруйні лікарські рослини / О. В. Романенко / Основи екології: Навчальний посібник. – Київ : Фітосоціоцентр, 2001. – 150 с.

10. Єпішина А. В. Отруєння отруйними рослинами / А. В. Єпішина / Невідкладні стани у практиці терапевта і сімейного лікаря. – Тернопіль : ТДМУ, 2008. – 284 с.

УДК 502.4:712.23(477.85)

М. О. ШТОГРИН, А. О. ШТОГУН, І. Я. ДОВГАНЮК

npp_kremgory@ukr.net,

Національний природний парк «Кременецькі гори», м. Кременець

ЦІННІ ПРИРОДНІ КОМПЛЕКСИ ЯК ПЕРСПЕКТИВНІ ОБ'ЄКТИ ДЛЯ РОЗШИРЕННЯ ТЕРИТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «КРЕМЕНЕЦЬКІ ГОРИ»

Національний природний парк «Кременецькі гори» (далі Парк) є об'єктом природно-заповідного фонду загальнодержавного значення, загальною площею 6951,2 га, із них 3986,6 га земель надані у постійне користування [2]. Законом України «Про природно-заповідний фонд України» та Указом Президента України «Про розширення мережі національних природних парків та інших природно-заповідних об'єктів», з метою збереження цінних природних та історико-культурних комплексів і об'єктів західної частини України, територію Парку варто розширити шляхом включення земель, зокрема:

– ботанічний заказник загальнодержавного значення в Україні «Ваканци», площею 38,05 га. На території добре збережена лучно-степова та петрофільна рослинність. З видів ЧКУ зростають такі: *Euphorbia volhynica* Besser, *Adonis vernalis* L., *Stipa pennata* L.,

ЗМІСТ

Секція 1

Сучасні ландшафтно-екологічні дослідження Поділля та суміжних територій

Дудин Р. Б.

Стан насаджень скверу по вулиці генерала Кузневича у м. Львові3

Магуз О. В.

Оцінка ефективності системи лісокористування Хмельницької області.....5

Площанський П. М.

Травертинова скеля у селі Печорна – унікальна складова ландшафтного різноманіття Дністрянського каньйону та її туристичний потенціал8

Скробала В. М., Дида А. П.

Особливості стратегії видів трав'яного покриву паркових і лісопаркових насаджень м. Львова.

П. Асоціація *Chaerophylli temuli-Aceretum* (Kramaretc et al. 1992)

Kramaretc et V. Sl. 1995 11

Тарасенко М. О., Бігняк О. П., Тарасенко І. М.

Туристично-рекреаційний потенціал товтрової гряди села Біла

Кам'янець-Подільського району Хмельницької області та його околиць.. 13

Чернюк Г. В., Касіяник І. П., Любинська І. Б., Матвійчук Б. В.

Сезонний та просторовий розподіл сприятливих

для літнього відпочинку погод в районах Поділля..... 16

Чернюк Г. В., Кузишин А. В.

Екологічні аспекти клімату Поділля для життєдіяльності людини 19

Секція 2

Охорона та збереження біотичного і ландшафтного різноманіття

Багацька О. М., Демченко Д. Є.

Аналіз дендрофлори «Корпусного саду» в м. Полтава23

Барна М. М., Барна Л. С.

Охорона рідкісних рослин

Голицького ботанічного заказника (Тернопільська область)25

Вертель В. В., Вертель Г. І. Наукова характеристика перспективної ботанічної пам'ятки природи місцевого значення «Дуб у с. Білка».....	27
Дребет М. В. Ссавіц Аеропорту Хмельницький. Оцінка поточного стану видів та оселищ.....	30
Ємельянова С. М. Ценотичне різноманіття вищої водної рослинності долини р. Південний Буг.....	36
Зубкович І. В. Сучасний стан іхтіофауни озера Велике (Нобельський національний природний парк).....	39
Казімірова Л. П., Мельник Д. С. Капустяні Ботанічного саду Хмельницького національного університету.....	42
Казімірова Л. П., Яночкіна А. О. Родина цибулеві у флорі Хмельницької області.....	46
Козак М. І., Покудіна І. Ю., Матвійчук О. М. Вища флора макрофітів річки Південний Буг в межах м. Хмельницький.....	50
Козир М. С. Нові знахідки <i>Neottia Nidus-avis</i> (L.) Rich. в НПП «Подільські Товтри».....	54
Колодій В. А., Норкіна А. В. Вікова структура популяції <i>Anemone sylvestris</i> L. в умовах Смотрицького каньйону (околиці с. Смотрич Кам'янець-Подільського району Хмельницької області).....	55
Кушнар'єв І. О. Розподіл колоній ластівки берегової у пійми річки Псел.....	58
Мариняк Я. О. Охорона та збереження природно-туристичних ресурсів Поділля.....	59
Мудрак О. В., Єлісавенко Ю. А. Перспективи створення лісових заповідних об'єктів в межах Східного Поділля: теорія і практика.....	62
Мудрак О. В., Клочанюк В. В. Згарський заказник як об'єкт дослідження басейну ріки.....	66
Новицька С. Р., Янковська Л. В. Туристичні маршрути перспективного регіонального ландшафтного парку «Почаївський».....	72
Полянчук І. Й., Глеб Р. Ю. Охорона та збереження тису ягідного в лісах Карпатського біосферного заповідника.....	75

Рубановська Н. В. <i>Allium obliquing L.</i> в умовах Кам'янець-Подільського ботанічного саду	78
Федорчук І. В., Козак М. І. Інтегральна оцінка забруднення повітряного басейну м. Кам'янець-Подільський методом флюктууючої асиметрії	79
Царик П. Л., Царик В. Л. Оптимізація землекористування у басейні річки Гнізна	82
Цибуля М. М., Якубенко Б. Є., Сасюк А. В., Конченко В. І., Белінська М. М. Стан популяції <i>Carex bohemica Schreb.</i> на території НПП «Мале Полісся»	85
Шевченко С. М., Павлова Х. Г. Визначення оптимальної екологічної ємності мисливських угідь державного підприємства «Хмельницьке лісомисливське господарство»	87
Шкарупа В. М., Казімірова Л. П. Отруйні рослини Хмельницької області	90
Штогрин М. О., Штогун А. О., Довганюк І. Я. Цінні природні комплекси як перспективні об'єкти для розширення території національного природного парку «Кременецькі гори»	93
Юглічек Л. С., Любінська Л. Г. Рослинність території Хмельницького аеропорту	96

Секція 3

Екологічна безпека на регіональному та глобальному рівнях у контексті сучасних викликів. Інноваційні технології захисту довкілля

Виговська Т. В. Добудова 3 і 4 енергоблоків ХАЕС: історія і сучасність	100
Гордій Н. М. Проблема утилізації сонячних панелей у майбутньому	104
Гоцій Н. Д. Екологічні стартапи: особливості і перспективи в Україні і в світі	106
Дячук А. О., Дацко А. В. Аналіз основних джерел та факторів впливу зерносховищ та елеваторів на навколишнє середовище	109
Yermishev O. V. Regional ecologically dependent features of the vegetative status of the population in Lviv region	111